

І. А. Климишин

ЗНАННЯ І ВІРА:

вчені декларують свою віру
в Творця – чому і навіщо?

Івано-Франківськ
„Нова Зоря“
2009

ББК 86
К49

Климишин І. А.

К49 Знання і віра: вчені декларують свою віру в Творця – чому і навіщо?. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2009. – 48 с.
ISBN 978-966-398-039-3

У цій невеликій за обсягом книжці сформульовано відповідь на питання: “Чому видатні вчені декларували свою віру в Творця світу?”. Наведено низку висловлювань відомих фізиків, біологів та ін., зокрема, академіків Юрія Осипова і Володимира Фортова – Президента і Віце-президента Російської академії наук. Фрагменти ж з книги автора “Елементарная астрономия”, опублікованої видавництвом АН СРСР “Наука” у 1991 р., засвідчують, що конструктивну роль релігії в суспільному житті, як і її роль у формуванні світогляду, зокрема, учнів і студентів, провідні російські вчені добре розуміли і в той час (тоді у складі редакційно-видавничої ради “Науки” налічувалось близько 15 членів АН).

ББК 86

***Видання здійснене за благословенням та допомогою
Владики Василя Семенюка Єпарха Тернопільсько-Зборівського УГКЦ***

ISBN 978-966-398-039-3

© Климишин І. А., 2009
© Видавництво „Нова Зоря“, 2009

Співвідношення знання і віри

*Буття Бога є настільки очевидним,
що невіра в Нього стає гріхом;
і воно настільки неочевидне,
що віра в Нього стає заслугою.*

Карл Ясперс

Голі побілені стіни. Голий квадрат вікна. Глухі двері з вічком. З високої стелі звисає яскрава лампочка, яка ніколи не гасне /.../, саме в цій самотності архангельської тюрми... мені особливо нещадно й оголено відкрилося, якою великою і грізною є «палаюча безодня», що нас оточує. І всі спроби відгородитися від неї заслонами віри... здалися жалюгідними і непереконливими... Наскільки нездоланими є сили зла, яке затопило світ!..

Ні, ні! Неможливим був би такий розгул зла, таке виставлення на ганьбу та глум моральних основ життя, якби світом керувала верховна добра сила. Розжареним залізом випаляються із побуту поняття любові, співстраждання, милосердя — небеса ж не розверзлися...

Тепер, перебуваючи на порозі третього строку, я усім єством, шкірою відчував повну безкарність насильства /.../, мені зробилося неможливим навіть змусити себе перехреститися...

Над просторами Росії з її церквами й дзвіницями, які із століття в століття саявом хрестів і голосами дзвонів нагадували про високі духовні істини, що звали «підняти очі вгору» і думати про душу, про добрі справи, які пробуджували і в найбільш заскорублених серцях голос совісті, люто й нещадно розігрались вітри, що розносили насіння жорстокості, яке відвертало від духовних пошуків і вимагало зречення від християнської моралі, від своїх батьків і традицій.

Проповідувалися класова ненависть і невблаганність. Заохочувалися донос і зрада... Почалося занурення в безодню бездуховності, підточування і руйнування моральних підвалин суспільства.

Як небагато знадобилося років, щоб викоринити в людях звичку чи потребу вдивлятися в небо, знищити чи прибрати з дороги шукачів правди! Найміцніший новий порядок засновували міцно — на страху і демагогічних лозунгах, на реальних привілеях і благах для перемож-

ців та яничарів. І... звучало над країною: «Розіпни його, розіпни!». Бо кожен мав стати співучасником розправи. Або її жертвою.

Совість та уявлення про гріх і гріховність стали відмерлими поняттями. Норми моралі замінили міліціонери...».

«Підірване господарство ще може бути відновлене розумними методами. Незрівняно страшнішим є зруйноване моральне здоров'я нації, знецінені моральні критерії. Триваюча десятиліттями пропаганда, що була спрямована на викорінення принципів і норм, базованих на совісті, не могла не зруйнувати в народі саме поняття Добра і Зла. Проповідь примату матеріальних цінностей привела до заперечення духовних і нехтування ними. Звідси — неминуче здичавіння, бездуховність, утвердження вседозволеності, перетворення людей в егоїстичних істот, які втратили совість, стали нерозбірливими в засобах пошуку легкого життя без обмеження етичними і моральними нормами. Проросло карамазівське «все дозволене», яке практично стало готовністю не обмежувати себе нічим, співставляючи вчинки і поведінку лише з одним міркуванням: «Не попадатися!»...

/І тут —/ «пияцтво прикрашає знегоди життя, приглушує критику, ослаблює людей, ними стає легше керувати, і тому влада споює народ. І він п'є огидно, без просипу. На вулицях столиці лише зрідка, і це — щастя, можна не зустріти розтерзаних... усякого віку — старших учнів і дідів. Непростойних, п'яних жінок. Біля крамниць, де продають вино, — черги від ранку... У нинішнього «самодержавія» споживання проходить гладко...».

Олег Волков, російський письменник /«Занурення в темряву» з книги «Век надежд и крушений», — М. — СП, 1989, с. 6-9, 429-430/.

Тож як тут не додати: хіба ця розпачлива картина і нашої також, ще недавньої, але і сьогоднішньої реальності не зобов'язує кожного, хто здатен мислити, не бути байдужим до цього божевільного танцю Зла? Його ж таки розгулу ще й тепер у кожному окремо взятому населеному пункті! Уточнимо — і в окремо взятій царині «наукового пізнання світу»...

Образно кажучи, звівшись на ноги і все більше усвідомлюючи себе, людина в той чи інший спосіб намагалася з'ясувати відповідь на питання: «яким є цей навколишній світ?» Бо надіялася, що тим самим їй вдасться збагнути інше, важливіше — «хто вона, людина, на цій Землі, в чому її завдання і покликання?» Наслідком цих роздумувань і стало, зокрема, переконання в тому, що весь навколишній світ має свого Творця.

Людина почала прислухатися до свого внутрішнього голосу — до **совісті**, яка вказувала їй на різницю між добром і злом. В людини виробилося поняття **гріха**. І вона намагалась уникати його не тому, що боялася кари з боку одноплемінників, а тому, що боялася кари Божої. Так з'ясувалося, що віра у Всемогутнього, Всевідаючого Творця приносить упорядкованість і лад у співжиття людей.

На підтвердження тут сказаного наведемо вислови декількох письменників, учених і громадських діячів:

Гомер (800 р. до н. е.), давньогрецький поет, автор поем «Іліада» та «Одисея»: «Усі люди тужать за богами».

Сократ (469-399 р. до н. е.), давньогрецький філософ: «Наймудріші і найсильніші народи є водночас найбільш релігійними».

Платон (427-347 р. до н. е.), давньогрецький філософ: «Незнання Бога є для держави найбільше з лих, і хто підриває релігію, той підриває разом із тим і основи суспільства».

Плутарх (бл. 46-126 р. н. е.), давньогрецький письменник: «Ви знайдете міста, не оточені стінами, які не мають ні літератури, ні палаців, ні монет, таких, які не знають, що таке театр, гімназії, але ви не знайдете такого міста, яке було би без Бога, яке б не знало клятви, молитви ні жертвоприношення; місто швидше може не мати під собою ґрунту, ніж залишатись без релігії».

Цицерон (106-43 р. до н. е.), давньоримський філософ і письменник: «Все рухається вперед релігією».

Джордж Вашингтон (1732-1799), перший президент США: «Віра, релігія і моральність — це необхідні опори усякого добробуту і ладу. Не є приятелем вітчизни той, хто підкопує ці підвалини людського щастя. Розум і досвід показують нам, що моральність без віри не може існувати».

Вольтер (1694-1778), французький філософ: «Атеїзм є дуже небезпечним чудовиськом в руках тих, хто управляє, як і в людей вчених,

навіть якби їхнє життя було цілком моральним. Це тому, що з глибини свого кабінету вони можуть впливати на великих світу цього, ... атеїзм майже завжди фатальний для чесноти». І ще: «Строгий порядок і доцільність світу є водночас найпереконливішим доказом буття Божого; ніщо не захищає в мені цього переконання...» Нарешті: «Хто твердо вірує в Бога, який нагороджує чесноту і карає злочин, той здригнеться в момент, коли вже буде готовий убити невинну людину, і ніж випаде з його рук».

Ігор Шафаревич, російський вчений: «Більшість етнографів згодні з тим, що основною причиною вимирання примітивних народів при їх зіткненні із сучасною цивілізацією було не фізичне винищення їх європейцями, не заразні хвороби, не спиртні напої, а зруйнування їхнього духовного світу, релігії і ритуалів, які прив'язували їх до життя!»

Г. С. Померанц, філософ: «Бо без обрядів, що возносять душу вгору, у житті утворюється прірва, в яку все валиться. А почуття порожнечі лише на деякий час заглушується вином, наркотиками, сексом. І недосвідчені душі, які ні разу не доторкнулись до святині, темними хмарами кружляють над духовними цвинтарями міст і сіл».

Ф. М. Достоевський (1821-1881) у «Легенді про Великого інквізитора» з'ясував це так: «Бо таємниця людського буття не в тому, щоб лише жити, а в тому, для чого жити. Без твердого уявлення собі, для чого їй жити, людина не погодиться жити і швидше знищить себе, ніж залишиться на землі, хоча б навколо були все хліби...»

С. Л. Франк (1877-1950), російський філософ: «Епохи віри завжди є епохами творчості і припливу нових сил, епохи ж невірства — епохами занепаду, зубожіння і застою».

Поставивши питання «чи є Бог на світі?», людський розум вимагає конкретних аргументів для доведення істинності тези «так, Бог існує». І такі аргументи справді є, причому найвідоміших і найдавніших — два: космологічний і телеологічний. Знаходимо їх уже в Біблії:

...«Небеса повідають славу Богу, про діла рук Його звіщає небозвід» (Пс.18:2).

...«Бо Його невидиме від створення світу, власне Його вічна сила й Божество, думанням про твори стає видиме» (Рим. 1: 20).

Як співзвучним із цими словами Біблії є сказане **Ньютоном:** «Я намагаюся йти слідами Бога, слідкуючи думкою за думкою Бога!»

Великі вчені у всі часи розуміли, що мертва, немисляча, неорганізована матерія не може стати причиною своєї упорядкованості, причиною законів, які керують її розвитком. Розуміли, що пошуки цих законів виводять нас за межі матерії, до Бога-Творця.

Суть **космологічного** (від грецького «космос» — Всесвіт) аргументу чи не найкраще виклав **Наполеон Бонапарт** (1769-1821) такими словами: «Моя релігія проста: я дивлюся на Всесвіт і переконуюсь, що він не міг бути справою сліпого випадку, а створений якоюсь невідомою і всемогутньою істотою, яка настільки перевищує людину, наскільки Всесвіт перевищує наші найкращі машини». А його земляк **Вольтер** те ж сказав дещо раніше: «Треба бути незрячим, щоб не бути осліпленим цією картиною, треба бути дурнем, щоб не визнавати її Творця, треба бути безумним, щоб перед Ним не схилитися».

У найзагальнішій формі космологічний аргумент сформулював філософ **Платон**: «Все, що виникло, потребує певної причини».

Справді, щоденний досвід переконує нас, що без причини ніде і нічого не діється і не з'являється. Але мова іде — про навколишній Всесвіт. Тому й логічно зробити висновок: Всесвіт створений Творцем, який перебуває «над» цим матеріальним світом.

Суть **телеологічного** (від грецького «телос» — мета) аргумента є зрозумілою із вже наведених раніше слів **Ісаака Ньютона**: «Чи ж було побудоване око без розуміння оптики, а вухо без знання акустики?» В іншому місці Ньютон висловився дещо інакше: «...Будова таких надзвичайно майстерних частин тварин, як очі, вуха, мозок, м'язи, серце та інші, також інстинкт звірів і комах, — все це не може бути витвором чого-небудь іншого, крім мудрости і мистецтва могутнього, вічно живого Діяча...»

Тут також виникає питання: «Для чого існує краса у природі?», Розважливу відповідь на нього... знаходимо в новелі **Артура Конан Дойля** «Морська угода». Задивляючись на розквітлу троянду, герой цього твору Шерлок Холмс розмірковував так: «Мені здається, що своєю вірою в Божественне Провидіння ми зобов'язані квітам. Усе інше — наші здібності, наші бажання, наша їжа — необхідне нам передусім для існування. Але троянда нам дана понад усе. Запах і колір троянди прикрашають життя, а не є умовою для його існування. Лише Божественне Провидіння може бути джерелом прекрасного. Ось чому я й кажу: доки є квіти, людина може надіятися».

Тож як тут не згадати, що римський філософ **Северин Боецій** (бл. 480-524) у своїй праці «Втішання філософією» рекомендував, зокрема: «Там, де це можливе, поєднуй віру з розумом». Описані вище космологічний і телеологічний аргументи — це і є якраз чудове «застосування» розуму для укріплення віри в Творця!

Не конкретизуючи тут, у чому полягають особливості тої чи іншої релігії, зазначимо: є принципово відмінні погляди щодо відношення Бога-Творця до Його творіння. Мова йде про деїзм, теїзм і пантеїзм.

Деїзм (від латинського «деус» — Бог) визнає Бога першопричиною світу, але заперечує Його подальше втручання в явища природи та в хід суспільних подій. Деїстом, зокрема, був **Вольтер**, який ставився вороже до католицької Церкви, але вірив у Творця світу і навіть заявив таке: «Якби небеса, позбувшись свого величного вигляду, перестали Його виявляти, якби Бог не існував, — Його необхідно було би придумати».

Для **теїзму** (від грецького «теос» — Бог) властиве розуміння Бога як Особи, яка не лише створила світ і все, що живе в ньому, але яка стало опікується цим світом і навіть кожною окремою людиною в ньому. Важливим тут є визнання Одкровення — передання людям найважливіших істин, повчань і передбачень щодо майбутніх подій людської історії, що їх від імені Бога проголосили пророки (для християн це є змістом Біблії), а також визнання певних догм (тверджень, істинність яких піддавати сумнівам не можна) і певного культу (звичаїв, обрядів і свят). Для теїзму притаманною є віра в чудо.

Пантеїзм (від грецького «пан» — все і «теос» — Бог) — система поглядів, за якою Бог є безособовим началом, нібито тотожним природі. Тут стверджується, кажучи філософською термінологією, що Бог не трансцендентний природі, а іманентний їй, тобто що Він перебуває не поза природою, а в ній. Таким уявленням пересичені усі філософські й релігійні системи давньої Індії та Китаю, вони ж зустрічаються, зокрема, у деяких давньогрецьких учених, та й у пізніші часи.

Отож при вивченні навіть, здавалося б, найбуденніших явищ і речей дослідник врешті-решт буває змушений заглибитися в проблему їх виникнення чи існування настільки, що неминуче зринає питання про **першооснову буття**. Інакше кажучи, він, учений, розширює горизонт свого дослідження аж до межі, де «земне»

стикається з «небесним». І він хоч-не-хоч змушений прийняти одну з двох точок зору: визнати, що «світ виник з волі Творця і розвивається за встановленими Ним законами», або ж що «світ існує сам собою одвічно і ніякого Творця немає» (щоправда, є й третя — позиція **агностики**: «я на це питання відповіді скласти не можу, але, можливо, ситуація проясниться років через 50 чи й 500»).

Але **чому найвидатніші вчені двісті, сто років тому і тепер вважали і вважають за необхідне декларувати свою віру в Творця світу?** Чому вони не бояться того, що їх буде залічено до «попівських підспівувачів», до мракобісів і невігласів, які, мовляв, так і не усвідомили того, що «наука несумісна з релігією»?

Для цього є принаймні дві причини. **Перша. Досліджуючи світ у всій його красі, вчений буквально не може не висловити своє захоплення ним і свою радість від споглядання цієї досконалості у складності.** Вдумаймося хоча б в ось ці слова: «Дякую Тобі, Творче мій і Боже, за те, що дозволяєш мені дивуватися з Твоїх творінь і любити їх» (**Й. Кеплер**), «Прогрес астрономії помножує в наших душах хвалу Богові» (**Г. Галілей**). А ще «Я бачив слід Божий у Його творінні, і що за сила скрізь, що за мудрість, що за невимовна досконалість!» (**К. Лінней**), «Чим більше я вивчаю природу, тим більше зростає моє здивування й остовпіння перед ділами Творця» (**Луї Пастер**). Як це перекликається із цим ось: «Бо Його невидиме..., власне Його вічна сила й Божество, думанням про твори стає видиме» (**Рим. 1: 20**).

І друга. Набувши певного життєвого досвіду, вчений, річ ясна, усвідомлює те, що цей світ «у злі лежить» (**1 Ів. 5: 19**). Що далеко не кожна людина в ньому прагне «народитися згори» та підійматися «від звіра до неба» (**Василій Великий**). Що багатьох роз'їдають та пригнічують сумніви і такій людині легко стати на злочинний шлях і загинути. Тож, **усвідомлюючи роль релігії як надійного засобу виховання моральності, учений намагається не підштовхувати отих «простих і недосвідчених, які мов діти», до втрати ними віри. А отже — не помножувати зло у світі.** Тим більше, що й сказано: «Хто спокусить одне з цих малих, що вірять, то краще б такому було, коли б жорно млинове на шию йому почепити, та й кинути в море!» (**Мр. 9: 42**).

Питання про «поєднання віри з розумом» нещодавно висвітлив нині вже покійний **Папа Іван Павло II** в енцикліці «Fides et Ratio»

(«Про співвідношення віри і розуму», 14. 09. 1998 р.). Тут, передусім, у Передмові зазначено: «**Віра і розум — ніби два крила, на яких людський дух підноситься до споглядання істини**»'. Що більше: «віра наказує, щоб її предмет був пізнаний за допомогою розуму; розум, сягаючи вершин своїх шукань, визнає, яким необхідним є те, що об'являє йому віра». Вражає своєю глибиною і ось ця думка Папи: «Представники природничих наук цілковито усвідомлюють, що пошуки істини, навіть тоді, коли вони стосуються обмеженої частини світу чи людини, ніколи не закінчуються, вони завжди будуть спрямовані до чогось, що перебуває поза межами самого об'єкта досліджень, до питань, які відкривають доступ до Тайни».

Такими ж вагомими є й ось ці слова Папи Івана Павла II (там же, с.73, 97): «Помилкою є думати, що віра може сильніше впливати на слабкий розум; навпаки, тоді їй загрожує небезпека, оскільки вона може опуститися до рівня міфів або забобонів. Так само без дозрілої віри розумові бракує стимулів, щоб зосередитися на специфіці й глибині буття». І ще: «Віра, дар Божий, хоч і не ґрунтується на розумі, але аж ніяк не може без нього обійтися; водночас розум бачить, що мусить опертися на віру, щоб відкрити горизонти, яких він власними силами досягти не може».

Нагадаємо ще й сказане Папою у січні 2002 року в Третньому Римському університеті: «Ігнорувати внесок релігії в освіту є помилкою перспективи і поганою послугою щодо правди науки про людину. Досить об'єктивно розглянути історію, щоб зрозуміти, наскільки важливою була релігія для формування культури і наскільки великим був вплив релігії на людський світогляд».

Проблему «Віри і знання: науки і техніки на грані тисячоліть» всебічно розглянуто на **Всесвітньому Російському Народному Соборі** (18-20 березня 1998 р.). Ось, зокрема, слова академіка, Президента Російської Академії наук **Ю. С. Осипова**:

«/.../ необхідно відрізнити науку як раціональну пізнавальну діяльність від так званого наукового світогляду, який насправді наукою не є, але використовує науку, а також спирається на деякі філософські системи; найяскравіший приклад — це матеріалізм. Проаналізувавши історію принаймні трьох із половиною століть, сьогодні можемо визнати: такий ексцентричний світогляд, що претендував на універсальність і заміну релігії, звичайно, не відбувся...»

Добре відомо, що в нехристиянських країнах наука в новоєвропейському смислі взагалі ніде не виникла. І християнський імпульс мав різноманітний характер, що залежав від конкретної історичної ситуації...

Криза культури в Європі XVI-XVII стт. була глибокою системною кризою... /.../, на науку було покладено задачі явно релігійного порядку не лише створити за допомогою залежної від неї техніки рай на землі, а й цілковито змінити саму природу людини. До кінця нашого тисячоліття виявилось, що ці надії не справдилися. Саме тому людина нашого часу шукає шляхів до храму, намагаючись при цьому зберегти і цінності науки, межі якої вона, річ ясна, тепер розуміє по-новому.

.../I.../ сама наукова космологія сьогодні ставить проблеми, що співвідносяться із обговорюваними у традиційній теології питаннями про походження Всесвіту. Як кажуть, коло замкнулося і замкнулося дуже сильно. Не випадково многі природодослідники і математики, розпочавши свої дослідження як люди невіруючі, кожен своїм шляхом, по-різному, але приходили врешті решт до віри, бо створення будь-якої стрункої наукової системи неминуче приводить до думки про існування, як кажуть у нашому середовищі, Абсолютного Буття...

...На світанку виникнення нової науки їй допоміг союз із християнством. Можливо, що новий союз науки і християнства, а в нашій Росії — Православ'я, допоможе здолати важкий період екологічної і морально-етичної кризи, в якій опинилася сучасна цивілізація».

Таким же змістовним був і виступ на Соборі Міністра Російської Федерації з науки і технологій **В. Є. Фортова**. Він, зокрема, сказав: «Доречно нагадати, що взагалі вся наука зародилася в Середні Віки в європейських університетах, які в ті часи були чисто релігійними установами. Їхньою метою було... забезпечити духовне, тілесне і соціальне процвітання людей... Саме під крилом релігії виникли перші наукові школи... У розумінні глибинної сутності явищ природи наука і релігія мають дуже багато спільного, хоча релігійні і наукові уявлення про світопорядок істотно відрізняються. При цьому принципово різними є їх методи і способи пізнання світу. Релігія визнає духовне наближення до істини через Одкровення, наука ж опирається на факти, отримані за допомогою теорії й експерименту».

І далі: «Крім пізнання навколишнього світу є інша, навіть важливіша задача збігу завдань науки і релігії. Це моральні закони, якими повинна керуватися наука і яких повинні дотримуватися наші вчені.

Це заповіді, які були сформульовані дві тисячі років тому в Нагірній проповіді. Практика тоталітарних режимів наглядно показала, до чого доводять спроби замінити ці заповіді на більш прагматичні і примітивні принципи...

Я хотів би підкреслити і те, що лише матеріальні стимули ніколи не були і не будуть самодостатніми для національного успіху в будь-якій справі, зокрема в науці і техніці. Необхідна духовна мотивація, національна гордість і державний патріотизм. На жаль, в останні роки наше суспільство істотно розгубило ці почуття... Ми впритул наблизилися до тої межі, за якою настає втрата духовності, мети і сенсу життя. Тут ми пов'язуємо надію з нашою релігією. Без відновлення і відродження культури, частиною якої є наука, досягнути якихось серйозних успіхів в економіці ми не зможемо.

Наша Церква упродовж століть зберігала нам нашу історію. Вона зберегла поняття Вітчизни, ідею і образ Батьківщини. Гадаю, що Церква, яка завжди була надійною опорою патріотизму в Росії, сьогодні може і повинна впливати на суспільство... Зі свого боку, для науки і вчених важливо дбайливо, з повагою і розумінням відноситися до діяльності Церкви, співпрацювати з нею в моральному вихованні громадян...».

На жаль, широка громадськість мало що знає, наскільки за останні сто років змінилися уявлення про те, що насправді може наука і що їй не під силу. Про це влучно сказано у книжці французького філософа **Жакліні Рюс** «Поступ сучасних ідей» (К., 1998): «Наприкінці ХХ ст. наука опинилася в полоні радикальної невідзначеності, у стані подвійної непевності: по-перше, розпалися абсолютні основи, так дорогі вченим ХІХ ст., а по-друге, наука помчала до обрїю знань, який безперервно віддаляється, і тій гонитві немає кінця». В іншому місці зауважено, що «минуле... більше не освітлює майбутнього, і людський дух змушений посуватися вперед у темряві». І ми бачимо «краєвид, завалений руїнами: це кінець переможного розуму з його урочистим походом абсолютів... Основи й усталені істини, на яких стояла наша наука, нині вибухнули й розлетілися на друзки...».

Нинішнє безсилля науки щодо з'ясування першооснов буття у світі спосіб визнав, серед інших, і бельгійський фізик, лауреат Нобелівської премії **Ілля Пригожин**. У праці «Філософія нестабільності» (ж. «Вопр.

филос.», ч. 6, 1991) він зазначив: «світ, в якому живемо, — нестабільний», а тому, зокрема, «маємо відмовитися навіть від мрії про вичерпне знання... Навіть якщо можна знати початкові умови, то майбутнє залишається принципово непередбаченим... Реальність взагалі не контролювана в смислі, який був проголошений попередньою наукою». У статті ж «Природа, наука і нова раціональність» («Філософія і життя», ч.7, 1991, с.32) він же зазначив: «Ми були жертвами спотвореної картини науки»!

Такими ж конкретними є і думки фізиків, як ось:

Макс Планк, Нобелівський лауреат (премія 1918 р.): «Ми досягаємо межі, яку точна наука не в змозі переступити. Якими не є великими і знаменними успіхи науки, їй ніколи не вдасться зробити останній крок без того, щоб не опинитися в царині метафізики».

Вольфганг Паулі (Нобелівська премія 1945 р.): «Межі всіх природничо-наукових методів там, де з'являються питання про походження»!

Серед багатьох галузей науки особливо виділяються дві — **астрономія** і **біологія**. Перша досліджує світ планет і зір, Всесвіт в цілому. Друга з'ясовує таємниці всесвіту живих форм у всьому їх розмаїтті. І кожна у своїй царині не може не підійти до **питань про першопричину буття**.

Особливо «завинила» перед людьми астрономія. Адже, виходячи зі своїх безпосередніх вражень, відчуттів, люди склали уявлення, за яким «Земля нерухома і перебуває у центрі світобудови, Сонце ж, Місяць і п'ять відомих здавна планет рухаються навколо Землі». Що більше, було складено уявлення, нібито зорі прикріплені до певної кришталевої сфери, за якою розміщений емпірей (як думали давні греки — оселя богів). І відстань до згаданої сфери нібито усього в півтора рази більша, ніж до Сатурна.

Такий світ був дуже затишним, зрозумілим кожному. Тут легко було уявити, що Творець поруч, завжди коло тебе. Залишався лише крок до того, щоб сказати: це лише я, це лише моя спільнота правильно розуміє увесь Його задум про світ. І тому то «в ім'я єдиної правильної віри» текли ріки крові еретиків, підіймалися до неба стовпи диму від вогнищ, на яких спалювали тисячі нещасних. В ім'я Боже творилося зло. Тож як не згадати слова французького вченого **Блеза Паскаля**: «Люди ніколи не

чинять зло так ретельно і радісно, як з релігійних переконань». Бо такою бувала помста тим, хто своїм «іновірством» посилював сумніви, розхитував часто ненадійну рівновагу духа «правовірного».

У свій час **Микола Коперник** (1543 р.), «зупинивши Сонце і зрушивши Землю», не захитав «небесної тверді». Тому, зокрема, Католицька Церква сприйняла його модель світу відносно спокійно. Але **Галілео Галілей** (1642 р.) своїми логічними розмірковуваннями і вдалим асоціаціями переконливо доводив, що «з усієї сукупності зір, які бачимо, не знайдеться і двох, що були б на однаковій відстані від Землі». Внаслідок цього, образно кажучи, кришталева сфера розкришилася на друзки. І людина залишилася віч-на-віч із безкрайнім, холодним, байдужим і навіть ворожим Всесвітом, місце перебування Творця в якому стало неозначеним. Тож її, людину, охопив переляк, вона відчула себе беззахисною і покинутою.

У цей саме час наставала епоха Просвітництва з її войовничим безбожництвом. Тоді то було проголошено безліч безкомпромісних заяв типу «Релігія заважає людям бачити, тому що вона під страхом вічної кари забороняє їм дивитися» (**Дені Дідро**), «Релігія є в повному значенні цього слова смертю розуму» (**Жозеф Лекіне**). «На одній шостій земної кулі» такі люто-безбожницькі заяви упродовж майже всього ХХ ст. визначали форму і зміст суспільного життя. Ця тенденція в Україні, як виглядає, подекуди домінує і тепер.

Конкретно астрономи у ХХ ст. виявили, що наша Галактика — лише одна зі ста мільярдів таких же зоряних систем, які вже тепер досяжні для вивчення. Що цей світ галактик розширюється. За останні роки розроблено теорію інфляційного Всесвіту — уявлення, за яким вкрай велика кількість речовини, потрібної для подальшого формування цих галактик, спочатку є «прихованою» у фізичному вакуумі, пронизаному «творчим» силовим полем. Що вся ця маса речовини стає реальністю лише на певному етапі різкого роздування (інфляції) початкової мікроскопічної комірки, її поява обумовлена переходами частинок із «можливого» (віртуального) стану в реальний якраз завдяки наявності силового поля, що «надає» частинкам цю реальну масу. З теорії випливає, що буквально за декілька мікроскопічних часток секунди ця «комірка» внаслідок роздування досягла фантастично великих розмірів...

Головне, однак, в іншому. Дослідження особливостей взаємного руху близьких і найдалших галактик виявляє таку дивовижну річ.

Усіма можливими в астрономії методами вчені реєструють усього 0,5% наявної в доступному для спостережень Всесвіті речовини. Ще близько 3,5% може становити «звичайна, але не світна (холодна) речовина», як ось згаслі зорі. Далі, 26% — це «екзотична темна матерія», властивості якої взагалі невідомі. Особливості ж розширення Всесвіту (виявлене прискорення руху найдальших галактик) можна пояснити проявом певної «темної енергії», концентрація якої відповідає масі 70%. Отже, ми живемо у світі, якого лише 1/200 частину здатні (чи лише *покищо?*) дослідити. Це як би встановити 200 свічок, з яких запалено одну, і здалека «досліджувати цю систему».

Все ще залишаються без відповідей і найголовніші *питання біології*. Так, зокрема, невідомо, де зберігається і як реалізовується «архітектурний план» побудови організму як цілого та його окремих систем. Невідомим є принцип роботи «координатційного центру» клітини, який керує її спеціалізацією, тобто визначає — бути їй гемоглобіном чи кератином тощо. «Перебирання» усіх можливих варіантів, скажімо, «тексту спадковості» вимагає як надзвичайно великої кількості частинок (яка значно перевищує їхнє число в усьому спостережуваному Всесвіті), так і фантастично великих проміжків часу. І — **як «сліпо-глухо-німа» природа не може створити красу, так вона не може творити й кодувати в молекулах ДНК дивовижно складну інформацію**, завдяки самореалізації якої можливе як життя певного організму, так і його відтворення в наступних поколіннях.

У 1992 р. в США опубліковано книгу «Космос, Біос, Теос» («Cosmos, Bios, Theos», перевидання 1993, 1994 і 1997 рр.), яка більше відома в нас під назвою «Ми віруємо». У ній 53 провідних учених США (серед них — 24 лауреати Нобелівських премій з біології, хімії, фізики) виразно проголосили свою віру в Творця світу. На підставі сучасних наукових даних вони підкреслили, що виявлена упорядкованість та узгодженість в будові людини і Всесвіту приводить вченого до віри в Творця. Автори цілковито розвінчали теорію Дарвіна про походження людини від спільного з мавпою предка, зокрема, — і за відсутністю «перехідних форм».

Тож логічним є те, що в сучасному підручнику «Загальна біологія» для X-XI класів **М. Є. Кучеренка** та ін. (К.: Генеза, 2000) прямо зазна-

чено, що «питання про суть життя не вирішене і донині», що «багато видатних учених-біологів були глибоко віруючими» (в т.ч Ч. Дарвін та І. Павлов), що «довести правильність абіогенезу не вдалося» (тобто виявити можливість зародження живого з неживого, де проміжною ланкою мали б бути структури типу «коацерватів Опаріна»). Вказано на безсилля палеонтології, тобто визнано відсутність «чорновиків еволюції», які засвідчили б існування в минулому «побічних», «непридатних до виживання» форм життя, що мали б з'являтися внаслідок «випадкових мутацій». До речі, і вчення Дарвіна тут названо вже не теорією, а всього лише гіпотезою!

Своє вагоме слово сказав у передмові до підручника **Вертьянова С. Ю.** «Общая биология 10-11» /2-ге вид. М., 2006/, його редактор академік РАН, заслужений професор Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова, лауреат Державної премії РФ **Ю. П. Алтухов:**

«Ми повертаємося до Бога, упродовж століття викресленого із нашого життя. Минуле атеїстичне століття вкрай згубно відобразилося на розвитку біології, ряду природничих наук і самої людини. На догоду вседовліючому матеріалізму положення гіпотези еволюції проголошувалися догматами, які суперечили науковим фактам. В умах поколінь Господа Бога замінив «всемогутній» природний добір. Відповідальність за цю підміну значною мірою лежить і на вчених. Адже один із обов'язків науки — свідчити про правду; відповідальність ученого вища, ніж лікаря: наслідки його дій можуть заторкувати долі мільйонів.

За останні 10 років мої уявлення про світ і людину зазнали докорінних змін і привели до твердого переконання про те, що наш світ — результат вищого творчого задуму. Складність, комплексність і саморегуляція у світі живого такі, що неминуче приходиш до висновку про наявність Плану — і, отже, місця для випадковості не залишається.

Я прийшов до висновку про існування Творця ще й тому, що праці моїх співробітників і мої власні роботи показали, що не лише походження людини, але навіть походження звичайних біологічних видів не може мати випадковий характер. Кожен вид строго оберігає свою унікальність. Його основні ознаки пов'язані не з поліморфізмом як дрібною розмінною монетою, якою вид розплачується за адаптацію до середовища, — найбільш життєво важливі властивості виду визначає

мономорфна частина генома, яка лежить в основі видової унікальності: випадкові зміни у цих генах летальні. А отже, навколишній світ не може бути результатом природного добору.

Ретельне дослідження Святого Письма дає всі необхідні передумови для твердої віри. Таким чином, віра і об'єктивне наукове знання не суперечать одне одному — вони говорять про одне і те ж та доповнюють себе взаємно. Ми сподіваємося, що після тривалого відступництва від віри в житті суспільства знову візьме гору світогляд, заснований на християнстві, яке визначало формування європейської культури упродовж двох тисячоліть».

Звичайно, людське життя многотрудне, людська ж історія переповнена жахіттями. Та це аж ніяк не є запереченням існування Творця! Інша річ, що нам важко зрозуміти Його задум, зокрема, — про кожного з нас.

На сцені світової історії виступили тисячі різних племен і народів, різноманітних, відчужених, відокремлених один від одного своїми традиціями, уподобаннями і долею, не в останню чергу — своїми уявленнями про Творця і про те, як Його вшановувати. Напевне, кожен із цих народів і кожне плем'я були покликані зіграти на отій «сцені» свою, визначену лише їм роль. Зробити якийсь внесок у скарбницю вселюдської культури, збагатити її чимось своїм, неповторним, на що лише вони отримали певний талант і своєрідне покликання. Тож, очевидно, **кожне сприяння розвитку будь-якого народу** (нації як об'єднаної спільною традицією, мовою і культурою групи людей) — **це співділання з Творцем у реалізації Його задуму. І, навпаки, — намагання обмежити духовний (і фізичний) розвиток народу (нації) є важким гріхом супроти нашого Творця!**

Творець надав кожній людині здатність розрізняти, що таке **добро** і що — **зло**. Як також — вселив у душу кожного з нас потяг до **добра**, іноді навіть не цілком усвідомлене устремління «вгору», потребу підійматися до свого Творця. Бо, як висловився св. **Василій Великий**, «людина — це звір, якому звелено піднятися до неба». То ж думаймо про те, що Він, Творець, «закинув» нас у цей світ, переповнений, з одного боку, невимовною красою, з другого ж — незліченними формами і проявами зла, страждань і болю, не випадково. Очевидно, — щоб кожен із нас здав тут, у цьому світі вибору, певний **екзамен**,

щоб кожен із нас безперестанно вибирав і примножував добро. Щоб, долаючи свою приземленість, зростав духовно, «народжувався згори» (Ів. 3:3,7). І, обдумуючи, **що** в його житті є важливішим, збагнув: найголовнішою є **гідність**. Гідність кожного зокрема, гідність спільноти, до якої, з волі Творця, належимо – ми, але і всі інші!

Пам'ятаючи завжди і повсюдно: **ніхто не має права ставити межі Милосердю Творця**, а ще – **Його Могутності**. Адже сказано в Ісайї (55: 8-9): «Бо Мої думки – не ваші думки, і дороги ваші – не Мої дороги...».

Тож у вчених завжди були (і є сьогодні) знайдені з досліджень природи вагомі аргументи для підкріплення віри в Творця. Як також був і є обов'язок про цю віру заявляти вголос – заради примноження добра у світі!

Думки учених про Творця і Його творіння

/ Джерела більшості з наведених тут висловлювань учених про свою віру вказані у статті І. А. Климишина і Б. А. Рудого, див. «Збірка доповідей Всеукраїнської конференції креаціоністів «Проблема першооснов буття та її висвітлення у навчальних закладах» №1 -2, К., 2005/.

1. Філософи, письменники, громадські діячі

Аристотель:

«Розум наш є в такому відношенні до пізнання Бога, як око сови до денного світла».

Цицерон:

«Кожен раз, коли ми дивимось на небо і споглядаємо небесні явища, ми не можемо не відчувати внутрішньо, що є Істота, яка перевищує усіх досконалістю свого розуму, яка усім цим керує...»

Френсіс Бекон:

«Неглибоке знання відводить від Бога; глибоке знання приводить до Нього».

«Все суще — справа Бога. Всі Його створіння вказують на те, що Той, Хто створив їх, є Всемогутнім і Всевідаючим».

«Природна філософія є, після слова Божого, найпевнішими ліками проти марновірства та найбільш надійною підтримкою вірі».

Блез Паскаль:

«Бог є Творцем усього — від математики до порядку елементів».

«Хто вдумається в це, той здригнеться... уявивши собі, що матеріальна оболонка, в яку його ув'язнила природа, утримується на грані двох безодень — безодні нескінченності і безодні небуття... Бо що таке людина у Всесвіті?... Середнє між усім і нічим. Вона не в змозі навіть наблизитися до розуміння цих крайнощів — кінця світобудови та її початку, недосяжних, прихованих від людського зору непроникною таємницею. Однаковою мірою вона не може збагнути небуття, з якого

виникла, і нескінченності, в якій розчиниться... Вона вловлює лише видимість явищ, бо нездатна пізнати ні їх початок, ні їхній кінець... Хто окине зором цей безкрайній шлях? Це чудо досягне лише його Творцеві... Людина — найнезбагненніше для себе створіння природи, бо їй важко зрозуміти, що таке матеріальне тіло, ще важче — що таке дух. І вже зовсім незрозуміло, як матеріальне тіло може поєднатися з духом. А це — вона сама».

Михайло Ломоносов:

«Випробовування природи повинно вести до тої ж мети, що й релігія. Бо і природа є певним євангелієм, вона благовістує невмовкну творчу силу, премудрість і велич Божу. І не лише небеса, а й надра Землі звіщають славу Божу».

«Творець дав родові людському дві книги, в одній Він показав свою велич, у другій свою волю. Перша — це створений Ним видимий світ. Людина, задивляючись на красу і стрункість його будови, визнає Його всемогутність у міру їй дарованого розуміння. Друга книга — Святе Письмо. Не скажемо, що математик розмірковує зі здоровим глуздом, якщо він захоче Божу волю виміряти циркулем. Таким же буде і в Богослов'ї учитель, якщо він думає, що за Псалтирем можна навчитися астрономії та хімії».

Вільям Пейлі, англійський теолог і філософ:

«Якщо твори мистецтва є продуктом людини, то так же живі створіння мусять бути продуктами істоти, яка незмірно вища від людини».

«Те, що живі організми володіють усіма необхідними властивостями для існування у тих середовищах, в яких вони живуть, є знаком прояву Бога, являючи собою доказ існування задуму Творця».

Леконт дю Нюї, відомий біолог:

«Усі ті, хто бездоказово і систематично роблять зусилля витравити ідею Бога, здійснюють низьку й антинаукову справу. Я вступив у життя з модним на той час скептицизмом. Мені було потрібно 30 років праці в лабораторії, щоб переконатися, що мене свідомо обманули ті, в обов'язки яких входило мене просвітити, хоча б просто визнати своє незнання. Я прийшов до такого переконання, вивчаючи біологію, і я переконаний, що жоден учений, якщо лише він не перебуває у стані

засліплення та недобросовісності, не може не прийти до цього висновку...»

Ентоні Флу, професор філософії, в минулому атеїст:

«Тепер мені здається, що дані досліджень ДНК, отримані понад 50 років тому, надали матеріал для нового і надзвичайно могутнього аргументу на користь концепції Задуму».

Енріко Міді, відомий італійський учений:

«Крім простору і часу, є ще причина усього сущого, через яку все й було створене таким, яким воно є... Це Бог-Творець».

2. Астрономи

Микола Коперник:

«Бо хто може споглядати дивний порядок Всесвіту, керованого Богом, без пориву до споглядання понад усе Самого Творця...»

Йоган Кеплер:

«Великим є Бог, ...велика його сила, безконечна Його мудрість. Величає Його небо і сонце, зорі й Місяць, кожен своєю мовою... Величатиме також і моя душа Господа Творця, доки матиме змогу...»

«О Ти, хто через світло природи спонукав нас пристрасно бажати світла Твого милосердя, щоб відкрити нам світло Твоєї слави! Дякую Тобі, Творче мій і Боже, за те, що дозволяєш мені дивуватися з Твоїх творінь і любити їх. Я закінчив тепер подвиг мого життя цілком впевненим, що Творець дав мені силу здійснити його. Я розкрив людям славу Твоїх творінь настільки, наскільки мій розум міг збагнути їхню величну неосяжність. Мої почуття звернулися на пошук істини, і наскільки це можливо було для мене, я відшукав її з усією старанністю і чистосердечністю. Якщо я, нікчемний черв'як перед Тобою, народжений у гріху, висловив що-небудь суперечливе Твоїм добрим намірам, то нехай Святий Дух розкриє мені це, щоб я міг його виправити. Якщо дивна краса Твоїх творінь вивищила мою душу і якщо я шукав слави між людьми в міру того, як просувався у своїй праці, признаний лише для Твого прославлення, то пробач мені по Твоїй доброті і милосердю та вчини, щоб усі мої твори схилялися перед Твоєю

славою і сприяли добру людей. Славте Господа, о небесні гармонії, і ви, хто осягає земну гармонію, славте Його! Нехай прославляє душа моя Творця протягом усього мого життя! Ним і в Ньому існує увесь світ матеріальний і духовний, існує все, що ми вивчаємо і чого ще не збагнули, тому що багато ще передбачається роботи над тим, що ми залишаємо незавершеним!»

«О, який щасливий той, кому дано через цю науку возвищуватися до небес! Там бачить він творчість Божу, яка перевищує все. Дякую Тобі, Господи, за те, що Ти удостоїв мене цієї найбільшої радості: вивчати творіння Твоє... О, який великий наш Бог! Нехай оспівує безперестанно душа моя славу Його!»

Галілео Галілей:

«Прогрес астрономії помножує в наших душах хвалу Богові». «Природа, без сумніву, є Другою книгою Бога, яку ми зобов'язані читати».

Вільям Гершель, англійський астроном:

«Немає нічого більш нерозумного, ніж закид, нібито наукові дослідження підводять до сумнівів у справі об'явленої релігії. Можемо запевнити кожного, що вплив природничих наук на кожен неупереджений розум є якраз цілком протилежним».

«Чим більше розширюється поле науки, тим чисельнішими і переконливішими стають докази того, що існує творча і могутня Мудрість. Геологи, математики, астрономи, природодослідники — усі вони разом зносять каміння, щоб збудувати Богові велику й гідну Творця святиню».

Йоган Медлер, німецький астроном:

«Справжній природодослідник не може заперечувати Бога, бо хто так глибоко, як він, зазирає до Божої майстерні і має нагоду подивлятися вічну Премудрість, той мусить покірно прихилити коліна перед діяльністю найвищого Духа».

Джеймс Джинс, англійський астроном:

«Ми відкриваємо у Всесвіті печатку сили, яка створює порядок і яка підтримує його активність, в якій є щось спільне з нашим осо-

бистим духом. Сучасні наукові теорії приводять нас до уявлення про Творця, який діє поза часом і простором, які є частиною Його творіння, подібно до того, як художник перебуває поза своєю картиною».

«Ми відкрили задум у Всесвіті та прояв сили, яка контролює його (задуму) виконання».

«Підсумок наукових досліджень Всесвіту можна узагальнити однією фразою...: схоже, що Всесвіт було спроектовано чистим математиком».

Артур Едінгтон, англійський астроном:

«Ідея всесвітнього розуму або Слова була б, я гадаю, цілком правдоподібним висновком із теперішнього стану наукової теорії».

«Захоплення величчю творіння, розуміння мистецтва, туга за Богом возвищують душу, яка шукає в цьому втамування глибокої потреби своєї природи. У нас самих є виправдання такого прагнення. Воно виявляє себе в могутньому інстинкті, що з'являється разом зі свідомістю, у внутрішньому світі, дарованому Вищою Силою».

«Матеріалізм і детермінізм, ці два домашні божки ХХ ст., які є вірою у те, нібито світ можна зрозуміти за механічними чи біологічними поняттями немов гарну машину, в якій один зубець урухомлюється іншим, — ці божки унаслідок досягнень новітніх наук мусять бути відкинуті... Сучасна наука найочевиднішим чином приводить нас до Бога».

Фред Хойл, англійський астрофізик:

«Тверезий розгляд фактів приводить до висновку, що певний надінтелект погрався з фізикою, хімією і біологією, і що в природі немає ніяких сліпих сил, вартих згадування. Цифри, одержані з обчислень на підставі фактів, здаються мені настільки переконливими, що ставлять цей висновок практично поза сумнівами».

Пол Девіс, англійський астрофізик

«Я бачу для себе могутнє свідчення існування чогось, що продовжується за усім цим... Здається, начебто хтось тонко підібрав параметри природи, щоб Всесвіт став можливим... Відчуття задуму величезне».

«Закони [фізики]... виглядають продуктом надзвичайно геніально-го конструювання... Всесвіт мусить мати мету».

Джордж Еліс, астрофізик:

«Така складність стає можливою завдяки наявності дивовижно тонкого налаштування в законах [природи]. Усвідомлюючи рівень складності того, що створене, дуже важко утриматися від слова «чудо»...»

Джордж Грінштейн, астроном:

«Під час розгляду усіх свідчень наполегливо виникає думка, що якийсь надприродний фактор — або, скоріше, Фактор — мусить бути причетним. Бо ж якщо раптово, самі того не бажаючи, ми наштовхнулися на науковий доказ існування Верховної Істоти? Чи був це Бог, який втрутився і так продумано змайстрував космос для нашої користі?»

Арно Пензіас, Нобелівський лауреат:

«Астрономія веде нас до унікальної події, Всесвіту, створеного з нічого, з дуже делікатним балансом, при якому існують точно такі умови, які потрібні для можливості існування життя, — Всесвіту, що має план у своїй основі (який можна було б назвати «надприродним»)».

Роберт Джестро, відомий астрофізик:

«Для вченого, який живе вірою в силу розуму, історія завершується жахливим чином: він здолав гори незнання, йому вже недалеко до сходження на найвищу вершину; і ось, коли він піднімається на останню скелю, його вітає група теологів, які, виявляється, сидять там уже сотні років».

Джон О'Кіф, астроном із НАСА:

«За астрономічними стандартами, ми — тендітна і розпещена сукупність істот... Якби Всесвіт не був створений із величезною точністю, ми б ніколи не змогли існувати. По-моєму, ці обставини вказують на те, що Всесвіт був створений для життя людини в ньому».

Ед Харісон, космолог:

«Аргумент *інтелектуального устрою*, сформульований Вільямом Пейлі, оновлений і відреставрований, є космологічним до-

казом існування Бога. Тонке налаштування Всесвіту є прямим доказом Божественного плану. Зробіть свій вибір: сліпий випадок, який вимагає безлічі всесвітів, або ж план, який вимагає одного Всесвіту... Багато вчених при щирому вираженні своїх поглядів зхиляються до телеологічного аргументу або аргументу Задуму».

Барі Паркер, космолог:

«Хто створив ці закони? — Для відповіді на це питання завжди буде потрібним Бог».

Алан Сендідж, видатний астрофізик:

«Мені здається вельми неймовірним, щоб такий порядок міг з'явитися з хаосу. Мусить існувати якийсь організуючий принцип. Бог для мене є таємницею, але Він же є поясненням чуда існування: чому є щось замість нічого».

3. Фізика

Ісаак Ньютон:

«Творення — єдине наукове пояснення. ...Всевишній знає про все, що було й що буде. ...Перебуваючи завжди у будь-якому місці, Він створює час та його проміжки».

«Таке витончене поєднання Сонця, планет і комет не могло статися інакше, як за наміром і владою могутньої та премудрої Істоти, яка... керує усім світом не як душа світу, а як Володар Всесвіту. Бо... від сліпої необхідності природи, яка скрізь і завжди одна і та ж, не може відбуватися зміна речей».

«Чи було збудоване око без розуміння оптики, а вухо без знання акустики? Яким чином рухи тіл підкоряються волі і звідки інстинкт у тварин?... І якщо Він вчинив так, то не слід філософії шукати інше походження світу або так покладати, що світ міг виникнути з хаосу, лише за законами природи...»

Алессандро Вольта, італійський фізик:

«Я вивчав основи віри, читав книги оборонців віри та її противників, обдумував усе, що свідчило за віру і проти неї. Так отримав я найсильніші докази, щоб переконати розум... Я не соромлюся Євангелія».

Вчені декларують свою віру в Творця – чому і навіщо? 25

Андре Ампер, французький фізик: «Яким великим є Бог, і яким дрібним перед Ним є наше знання».

Ганс Ерстед, данський фізик: «Усяке ґрунтовне дослідження природи закінчується визнанням існування Бога».

Антуан Бекерель, французький фізик:
«Мої дослідження самі привели мене до Бога».

Лорд Кельвін:

«Не бійтеся бути вільнодумними людьми. Якщо ви будете глибоко розмірковувати, то через науку знайдете віру в Бога».

«Якщо ми подивимося в саму основу життя, то наука в остаточній формі підтвердить існування одвічної Великої Сили».

«Якщо добре будете думати, то наука змусить вас вірити в Бога, що власне і є основою релігії. Ви побачите, що наука не ворожа релігії, а допомагає їй».

Майкл Фарадей:

«Оскільки світ створено єдиним Творцем, то й усе в природі є частинками єдиного цілого».

Джеймс Джоуль:

«Пізнання законів природи є пізнанням розуму Бога, вираженого через них».

Юліус Майєр, відкривач закону збереження і перетворення енергії:

«Як грішно мислити, нібито існує нерозв'язана протилежність між природознавством і релігією».

Макс Планк:

«Релігійній людині Бог даний безпосередньо і первинно. З Нього, Його всемогутньої волі походить усе життя... Хоча Він і непізнаваний розумом, та однак проявляє себе за допомогою релігійних символів, вкладаючи своє святе послання в душі тих, хто, віруючи, покладаються на Нього. На відміну від цього, для природодослідника

первинним є лише зміст його сприйняття і висновків, що з них виводяться.

Звідси він... намагається по можливості наблизитись до Бога і Його світопорядку як до вищої, вічно недосяжної мети. Отже, і релігія, і природознавство потребують віри в Бога. При цьому для релігії Бог стоїть на початку кожного розмірковування, а для природознавства — наприкінці. Для одних Він означає фундамент, а для інших — вершину побудови будь-яких світоглядних принципів. Це відповідає відмінностям ролей, які релігія і природознавство відіграють у людському житті. Природознавство потрібне людині для пізнання, релігія — для того, щоб діяти...

Ніде, куди б не звертався наш погляд, яким би не був предмет нашого дослідження, ми не знаходимо суперечностей між релігією і природничими науками, ми швидше констатуємо їхню абсолютну гармонію в основних пунктах. Релігія і наука зовсім не виключають одна одну, як це поклали раніше і чого бояться наші сучасники. Навпаки, вони узгоджуються і доповнюють одна одну. Найбезпосереднішим доказом сумісності релігії і природознавства, навіть при найкритичнішому погляді на речі, очевидним є той історичний факт, що глибокою релігійністю були проникнуті якраз найбільші природодослідники усіх часів — Кеплер, Ньютон, Ляйбніц...»

«Кожен, хто серйозно цікавиться наукою в якій би то не було царині, мусить прочитати над входом до її храму напис: Ти мусиш мати віру. Віра є невід'ємною рисою кожного вченого».

Дж. Дж. Томсон, відкривач електрона:

«З верхівок веж фортеці науки видні найбільші діяння Божі».

Альберт Айнштайн:

«Я не можу уявити собі справжнього вченого, який не мав би глибоку віру. ... Безбожна наука кульгає».

«Кожен, хто серйозно займається наукою, переконується в тому, що в законах природи присутній якийсь дух, і цей дух вище людини. З цієї причини заняття наукою приводять людину до релігії».

«Вірую в єдиного Бога і з чистим сумлінням можу сказати, що ніколи не відчував симпатії до атеїстів. ... Звичайне уявлення про мене як про атеїста — велика помилка. Якщо це уявлення про мене як про атеїста взяте з моїх наукових праць, то можу сказати, що моїх робіт не зрозуміли».

Роберт Мілікен, американський фізик, лауреат Нобелівської премії: «Наукових підстав для заперечення і віри немає. Якщо хтось не може поєднати одне і друге, то причина є лише в ньому самому. Порівняно зі знаннями, що їх мало людство сто років тому, наші наукові здобутки справді є великими. Але порівняно з тим, чого ми ще не знаємо, вони є мізерними, майже ніякими. Люди, які мало знають науку, та й люди, які мало знають про релігію, можуть сперечатися, а слухачі можуть думати, що це наука сперечається з релігією, тоді як насправді тут зійшлися лише два види неуків».

«Існує Божество, яке керує нашою долею... На мій погляд, чисто матеріалістична філософія є вершиною невігластва»...

Артур Комптон, Нобелівський лауреат:

«Наука не лише не є суперечною з релігією, але на наших очах вони стають союзниками. Глибше пізнаючи природу, ми ближче знайомимося із Богом Природи і з тою роллю, яка нам призначена в Його космічній драмі».

Альфред Кастлер, Нобелівський лауреат:

«Я не можу зрозуміти світ без Творця, тобто без Бога».

Андрій Сахаров, Нобелівський лауреат:

«Я не вірю в жодні догмати, мені не подобаються офіційні церкви... Водночас я не можу уявити собі Всесвіт і людське життя без певного осмислюючого їх начала..., яке лежить поза матерією та законами..., без цього нудно жити».

«Я вважаю, що певний вищий смисл існує і у Всесвіті, і в людському житті... Внутрішній смисл, нематеріальний, у Всесвіті повинен бути... Релігія має велику духовну силу».

Роджер Пенроуз, видатний фізик-теоретик:

«Я сказав би, що Всесвіт має мету. Він існує не якимось сам собою і не випадково».

Тоні Ротман, відомий фізик:

«Опинившись наодинці з порядком і красою Всесвіту, а також із дивними збігами природи, відчуваєш величезну спокусу зробити стри-

бок віри з науки до релігії. Певен, що багато фізиків хочуть це зробити. Тільки б вони наважилися зізнатися в цьому».

Френк Тіплер, професор математичної фізики:

«Починаючи свою кар'єру космолога близько двадцяти років тому, я був переконаним атеїстом. Ніколи у найгірших снах мені не спадало на думку, що колись я писатиму книгу, спрямовану на демонстрацію того, що центральні положення іудео-християнської теології є фактично правильними, і що вони є простими дедуктивними наслідками із законів фізики, як ми їх тепер розуміємо. Прийти до цих висновків мене змусила невблаганна логіка моєї вузької галузі фізики».

Чарльз Таунз, відкривач лазера:

«Як релігійна людина, я глибоко відчуваю існування Творця та його вплив на весь Всесвіт».

Артур Шавлоу, лауреат Нобелівської премії:

«На мій погляд, розглядаючи чуда життя і Всесвіту, слід запитувати «чому», а не лише «як». Єдино можливі відповіді відносяться до сфери релігії. ...Я знаходжу потребу в Бозі для Всесвіту і для мого власного життя».

Джон Полкінгорн, завідувач кафедри фізики Кембриджського університету:

«Коли ви усвідомлюєте, наскільки надприродньо тонко були відрегульовані закони природи для виникнення Всесвіту, ви бачите, що цей світ був створений не просто так, а за ним стоїть якась мета».

Роберт Метьюз, професор Оксфордського університету:

«Усі ці процеси — від клітини до немовляти, потім до дитини і, нарешті, до дорослої людини — відбуваються у повній гармонії. Явища, які спостерігаються у всіх царинах біології, можуть бути пояснені лише чудом».

Вільям Філіпс, лауреат Нобелівської премії:

«Бог дав нам чудовий світ, аби ми жили в ньому й досягли його».

4. Математики

Огюстен Коші, французький математик:

«Я — християнин. Це значить, що я вірую в божественність Христа, як вірували... майже всі великі астрономи і математики минулого. Мої переконання не є наслідком отриманих у спадщину забобонів, але глибоких досліджень».

Карл Гаус, видатний математик та астроном:

«Коли прийде наша остання година, з якою невимовною радістю ми спрямуємо свій погляд до Того, про присутність Якого могли лише здогадуватися у цьому світі».

Олександр Поляков, російський математик:

«...Природа описується найкращою з усіх можливих математик, тому що природу створив Бог».

Девід Берліном, професор математики Принстонського університету: «Життя має комплексну структуру, а таке завжди створюється за точним проектом. Навіть для виготовлення наперстка потрібен розум. Чому ж тоді інші речі у моєму житті мусять виникати інакше?»

«Молекулярна біологія показує, що все живе створене Богом».

Л. Коен, математик

«У той момент, коли система ДНК-РНК стала зрозумілою, полеміка між еволюціоністами та креаціоністами мала б одразу ж припинитися»...

5. Біологи

Карл Лінней, відкривач біологічної ієрархії:

«Вічний, безмежний, всезнаючий і всемогутній Бог пройшов повз мене. Я не бачив його лицем до лица, але відблиск Божества наповнив мою душу невимовним здивуванням. Я бачив слід Божий у Його творінні, і що за сила скрізь, навіть у найдрібніших, найнепомітніших Його творіннях, що за мудрість! Що за невимовна досконалість!»

Джон Рей, засновник ботаніки:

«Спочатку все було створене Богом. Все навколишнє охороняється Ним до сьогоднішнього дня і все ще є таким, яким воно було створене».

«Для вільної людини немає нічого дорожчого, ніж міркування про красу природи, про Нескінченну мудрість і Велич Бога».

Франц Десауер, відомий біофізик:

«Якщо упродовж останніх 70-ти років на нас звалився шквал відкриттів і винаходів, то це означає лише, що Бог-Творець розмовляє з нами голосніше, ясніше, ніж будь-коли в минулому».

Сесіль Хамар, професор біології:

«На яку б галузь науки мені не доводилося звертати увагу, я всюди бачив незрівнянні закони і закономірності, які вказують на існування Творця. Я був свідком приголомшливих прикладів творення. Так, я теж вірую в Бога і визнаю, що Він дав життя усьому сущому і що цей світ перебуває під Його захистом. Могутності Бога вистачає на всіх. Що більше, я стверджую: кожна частка істоти, званої людиною, перебуває під Його охороною».

Мішель Жерар, професор біології:

«Структура живих організмів істотно відрізняється і набагато складніша від того, що було отримано внаслідок лабораторних досліджень. Коли ми розглядаємо закони фізики й хімії та намагаємося дати свої коментарі до цього питання, ці закони кажуть нам: обов'язково має існувати розумний задум, неодмінно існує Творець: Творець, який упорядкував інформацію. Це пояснення є найбільш науковим з усіх наявних на сьогодні. Закони фізики і хімії одночасно кажуть й інше: поява життя з нежиття шляхом еволюції неможлива. Це крах теорії еволюції».

Артур Пінок, відомий біохімік:

«Бог створює і є присутнім у кожній миті створеного Ним світу. Бог є вищим від минулого, сьогодення і майбутнього».

Дуейн Гіш, професор біохімії:

«Еволюційна теорія агонізує. Натомість, ідея Створення викладається з ясними доказами. Тисячі вчених знаходять цю концепцію більш переконливою. Їхнє число росте з кожним днем».

Стівен Мейєр, природодослідник і філософ:

«Упродовж усього XIX століття вчені вважали, що існують два основні фактори — матерія та енергія. На початку XX століття з'явився третій наріжний камінь, з яким повинна рахуватися наука, — це **інформація**. Коли ми маємо справу з біологією століття інформації, виникає й міцнішає розуміння того, що молекула ДНК є реальним доказом розуму, реальним доказом інтелекту. Це те, що може бути поясненим лише за допомогою уявлень про розумний задум». І ще: «Відомо, що розумні істоти можуть створювати інформаційно насичені системи. Наші (взагалі людські) докази ґрунтуються не на тому, чого ми не знаємо, але на тому, що ми знаємо про причинно-наслідкову структуру світу. Нам невідомі природні причини появи інформації. Цей процес не можна пояснити з матеріалістичної точки зору, — у будь-якому разі, це не природний добір, не процеси самоорганізації і не випадковість. Нам, однак, відомий один фактор, дійсно здатний породжувати інформацію, і цей фактор — розум. Тому, коли люди з наявності інформації в ДНК роблять висновок про наявність задуму, вони, з погляду історичної науки, доходять правильного й очевидного висновку. Коли ми знаходимо інформаційно насичену систему в клітині, точніше, в молекулі ДНК, можемо зробити висновок, що вирішальну роль у появі такої системи відіграв розум».

Джонатан Велз, професор молекулярної та клітинної біології Йельського університету, автор книги «Ікони еволюції»:

«Коли я об'єктивно вивчаю факти, не виключаючи можливості задуму, то сама ідея задуму здається мені найбільш правдоподібною. Тому я і вважаю, що вона слухна».

«До настання доби дарвінізму в XIX ст. практично всі західні біологи вірили в Задум. Засновники усіх сучасних біологічних дисциплін — засновник генетики Мендель, засновник таксономії (способу класифікації організмів) Лінней, перші ембріологи, перші палеонтологи (збирачі викопних решток) — усі ці люди вірили в Задум, в

інтелектуальність устрою природи. І це саме вони заснували сучасну біологію.

Тоді з'явився дарвінізм і сказав: «Ні, Задум — є ілюзією». І все ж це вони [учені- креаціоністи], ясна річ, жили усі ті дисципліни, в яких ми тепер працюємо.

Я вбачаю справжню революцію у сенсі повернення до наших коренів, що були «розумно-задумними» коренями. Тому мені бачиться, як колись наука повернеться до «розумно-задумної» парадигми. Тут, дарвіністи кажуть, ніби це обмежить поле наукових пошуків. Я гадаю, що якраз навпаки.

Що я бачу тепер, так це те, що дарвіністи не можуть дозволити жодного натяку на розумний задум у живих організмах; вони змушені виключати усілякий можливий аспект інтелектуальності устрою. І це надзвичайно звужує коло пояснень і змушує їх втискувати свої дані в ці «тісні скрині», які спотворюють правду. На противагу цьому, в парадигмі інтелектуальності устрою природи, для дослідника відкрите повне коло пояснень. Це не означає, що все є інтелектуальною конструкцією, звичайно. Щось усе ж може бути продуктом довільної варіації та природного добору, як і казав Дарвін. Але це набагато розширює діапазон пояснень у рамках науки, і, я думаю, звільняє/уможлиблює науці йти уперед, куди б не повели докази. Отже, я бачу величезне підсилення, справжню активізацію наукового пошуку, який призведе до відкриття сфер, що наразі зачинені».

Пол Нельсон, професор біології Чиказького університету:

«На мою думку, найбільша привабливість концепції розумного задуму полягає в тому, що вона дає нам новий дослідницький інструментарій, нове пояснення, яке має серйозне наукове обґрунтування. Розумні причини є реальними, а наукові теорії мають здоровий глузд лише тоді, коли займаються пошуками правди й не заплющують очі на очевидні факти».

«Концепція Розумного Задуму перебуває на роздоріжжі: ми маємо набір грубо окреслених сильних ідей, але тепер нам треба залучити ширше коло дослідників, які б розвинули ці ідеї, і головне, застосували їх так, щоб було видно, що вони є ефективним знаряддям дослідження природи і відкриттів.

Я очікую, що через 10-15 років картина цієї дискусії цілковито зміниться. Через 20 років, або й раніше, ставитимуть питання „Хто був Інженером?», „Яка найліпша теорія Задуму?», „Що реально трапилося в історії життя?», а не «Чи правдива концепція Задуму?» Таким чином, історія та наукові відкриття виведуть цю дискусію на нові простори.

Що ж до правильності концепції Розумного Задуму, то в мене немає абсолютно жодних сумнівів у тому, що вона правильна. Гадаю, що початок розуміння цього науковим співтовариством, — це лише справа часу. Не лише в колах, у яких вона тепер сприймається серйозно, але у ширших колах. Якщо Задум буде прийнято реальним, ми побачимо дискусію щодо цього. Це буде саме так, і це буде новим фундаментом. З цього нового фундаменту будемо просуватися до нових царин відкриттів».

«В основі наших наукових досліджень — думка про те, що Всесвіт є раціональним та збагненим. При цьому, він накреслений [зпроектований?] Вищим Розумом саме для того, аби стати зрозумілим усім. Це дозволяє нам осмисленіше дивитися на світ. Якби все це було якимсь випадковим хаотичним утворенням, то тут не можна було б очікувати будь-якої раціональності. Однак, усе це є продуктом розуму, який хотів, щоб воно стало зрозумілим. Отже, наука стає чудовою можливістю пізнання невідомого, де можна побачити раціональність, красу і ясність, що лежать в основі усіх її понять».

Чарльз Берн, професор Сіднейського університету:

«Бог, який є джерелом усіх цінностей, перебуває ближче до людини, ніж їх руки й подих. Існування Бога є дійсним».

Майкл Дентон, молекулярний біолог, автор книги «Evolution: A Theory in Crisis»:

«Майже непереможна сила цього порівняння [організмів зі складними машинами, створюваними інженерами] цілковито підірвала твердження, яке понад півстоліття панує в біологічних колах, нібито гіпотеза задуму не має наукової ваги. Навпаки, посилення на задум є висновком, зробленим винятково a posteriori та який ґрунтується на неблаганній логіці аналогій. Висновок може мати релігійне застосування, але не залежить від релігійних припущень».

Дін Кенйон, колишній корифей еволюціонізму, автор книги Кенйон Д., Стейнман Г. «**Биохимическое предопределение**» (М.: Мир, 1972. — 336 с.), яка була бестселером у сфері хімічної еволюції упродовж двох десятиліть:

«У нас не залишається жодного шансу пояснити за допомогою хімічної еволюції виникнення хоча б найпростішої клітини. Тому мене дуже привабила концепція розумного створення життя, оскільки вона несла простий здоровий глузд і до того ж урахувала численні сучасні наукові відкриття. Це просто чудове явище — настільки майстерно побудований і, водночас, настільки мініатюрний механізм! Чи це не підтвердження, що в нього є розумний проектувальник і творець?»

Майкл Біхі, доктор біохімії, автор книги «**Darwin's Black Box**», автор терміну **незміншувана складність**:

«І те, як ми доходимо висновку про розумний задум у випадку з бактеріальним джгутиком, нічим не відрізняється від розумного задуму у випадку з підвісним човновим двигуном. Зразу впадає у вічі розюча взаємодія усіх його компонентів, і ми розуміємо, що хтось усе це придумав і створив. Те ж саме стосується і біологічних механізмів. Інакше кажучи, ідея розумного задуму є цілком науковою».

«Справді цікаво зазначити, що чим більше ми дізнаємося про життя і чим більше дізнаємось про біологію, тим більше проблем має дарвінізм і тим очевиднішим стає Задум».

Все вперлося у ключовий елемент будови організмів — клітину. У ХІХ ст. клітину вважали чимось дуже простим, желеподібною масою, «протоплазмою», яка не потребує особливого пояснення. І до 1950-х років такий погляд не сильно змінився. Але в останній половині сторіччя відбувся справжній вибух знань. Ми виявили справжні машини, їх стільки, скільки функцій у тілі. Постає питання: «Звідки з'явилися ці машини?»

«...Ідея про розумний задум є цілком науковою. ...Життя на Землі, від найпростіших його форм до найскладніших — результат свідомого проектування».

Скот Мініх, молекулярний біолог:

«Заперечення критиків, мовляв, це є внесенням релігії в лабораторію, є несправедливими. Багато з того, що ми робимо, є метафізичним,

навіть, якщо ми кажемо, що воно не є метафізичним, воно все таки є метафізичним.

Всі погоджуються з тим, що, дивлячись на природу, бачимо багато такого, що має вигляд задуму — інтелектуальної конструкції. Дарвінізм каже, що це позірний (ілюзорний) задум, що це не пояснення, і що ми можемо все пояснити за допомогою законів природи. Але упродовж останніх 30-ти років робити це ставало дедалі складніше на тлі спостережуваної нами складності. Фактично зараз Національна академія наук каже, що ми мусимо запровадити предмет «конструкційної інженерії» (Design Engineering) до навчальних програм на біологічних факультетах університетів, якщо ми хочемо, щоб студенти розуміли, як ці молекулярні автомати працюють».

«Дедалі більше це питання стає центральним — чи погоджуєшся ти, що це схоже на інтелектуальний продукт?.. Вони кажуть: «це лише здається інтелектуальним продуктом». — Але ж ви мусите бути [молекулярним] інженером, аби спромогтися зрозуміти функціонування цих [молекулярних] машин! Це спантеличує. На мою думку, ми дійдемо висновку, мабуть, таки був Інженер, і на цьому крапка».

«Гадаю, що думка про задум є правдивою. Ми не в змозі пояснити походження згаданих вище систем законами природи. Якщо ми дійсно хочемо дізнатися правду, і якщо ці системи дійсно виникли в результаті задуму, — то тоді в чому проблема?! Ми знаємо, що існують незаперечні дані, з яких нам лише треба зробити відповідні висновки. — Чудово, так і мусить бути».

6. Хіміки, геологи, географи

Роберт Бойль, фундатор сучасної хімії:

«Справжній природодослідник ніде не може проникнути у пізнання таємниць творіння без того, щоб не відчутти перст Божий».

«Досконалість наявних у світі систем і особливо дивовижні властивості та здібності тварин, їхня вражаюча будова упродовж століть були причинами того, що мислителі визнавали існування Бога».

Юстус Лібіх:

«У тому полягає справді велика гідність і возвишеність природознавства, що воно служить істинному християнству».

Йенс Берцеліус:

«Уся органічна природа свідчить про існування мудрої мети і є продуктом Вищого розуму... Таким чином, людина покликана розглядати свої найвищі здібності — здатність мислити — у погодженні з Істотою, якій вона завдячує своїм існуванням».

Анріле Шательє:

«Суперечність між релігією і наукою знаходять у сучасній літературі лише люди, які не є справжніми вченими, але переважно напівінтелігенти, бо деяким з них зовсім бракує ознайомлення з природничими науками».

Джон Моріс, професор геології:

«Ми, доктори й професори, є релігійними людьми. Ми віримо в Бога. Ми справді вважаємо, що Бог є Творцем. Бог-Творець — це Той, від Кого залежить наше життя і Якому ми повинні підкорятися. Людство зобов'язане Йому своїм існуванням і тому мусить жити так, щоб Він був задоволений нами».

«Правда історії полягає у створенні, а не в еволюції. Усі дані підтверджують це».

Карл Рітер, основоположник сучасної географії:

«Світ усюди переповнений славою Творця».

Хайнріх Шефер, видатний хімік, п'ятиразовий кандидат на Нобелівську премію: «Кому зрозуміла сутність науки, той усвідомлює, яке задоволення вона мені приносить. Він зрозуміє, що я відчуваю, коли кажу: Ось витвір Бога!».

«Відчуття значення й радості в моїй науці приходять у ті моменти, коли я виявляю що-небудь нове й кажу: Так ось, яким чином Бог улаштував це! Моя ціль — зрозуміти невелику ділянку Божого плану».

7. Медики, фізіологи, палеонтологи

Луї Пастер:

«Що більше я вивчаю природу, то більше перед лицем створіння Творця зростає моя віра в Нього. ...Наука веде людину до Бога».

Вчені декларують свою віру в Творця — чому і навіщо? 37

«Світ сміятиметься колись із глупоти нашої модерної матеріалістичної філософії. Бо ось я чим більше вивчаю природу, тим більше зростає моє здивування й остовпіння перед ділами Творця».

«Оскільки я багато науково розмірковував, то маю віру бретонського селянина, а якби думав ще більше, мав би віру бретонської селянки».

Жан Луї Агассі, швейцарсько-американський палеонтолог:

«Наука є перекладом думок Творця на людську мову».

«Єдність часу і простору вказує не лише на думку, воно вказує також на задум, силу, розум, велич, передбачення майбуття, знання про все й бачення усього. Одним словом, усі ці якості голосно свідчать про існування Бога, якому людина має вклонитися, якого людина має полюбити».

Густав Фехнер:

«У Бозі заспокоюється душа моя. Оскільки Бог живе, то й я живу. Бо лише Він має життя. Я не можу існувати, якщо Він не посприє мені».

8. Техніки

Ернст Сіменс, засновник електротехніки:

«Чим глибше ми осягаємо закони природи, тим скромнішими стають наші претензії, тим сильнішим є наше здивування перед безконечною Премудрістю, яка організовує універсум».

Гульєльмо Марконі:

«Я пишаюся тим, що я — людина віруюча. Я вірю в силу молитви. Я вірю в молитву не лише як католик, а й як учений».

Джин Флемінг, видатний радіотехнік:

«Велика кількість сучасних відкриттів цілком зруйнувала старі матеріалістичні уявлення... Всесвіт постає сьогодні перед нами як думка. Але думка передбачає наявність Мислителя».

Семюель Морзе:

«У міру збільшення моїх знань постулати релігійних джерел яснішають. Велич Бога усвідомлюється дедалі чіткіше».

Вернер фон Браун:

«Здійснити людськими зусиллями політ до космосу — це приголомшливий успіх. Однак космос відкриває людині лише малу частину своїх дверей. Споглядання ж великих таємниць Всесвіту навіть через цю щілинку, безумовно, підтверджує нашу віру в Творця. Мені настільки ж важко зрозуміти вченого, який не визнає присутність вищої раціональності за буттям Всесвіту, як і теолога, який не визнає досягнень науки».

«Людина не може залишатися перед лицем законів і порядку, які панують у Всесвіті, без усвідомлення того, що в цьому Всесвіті наявні задум і ціль. Краще з'ясувавши вражаючі особливості Всесвіту та всього того, що має в ньому притулок, ми знайшли набагато більше причин для відчуття захоплення цією метою і здійсненим заради неї задумом... Примус вірити лише в одне те, що все у Всесвіті виникло випадково, означає втрату наукою неупередженості. Яка випадкова подія може призвести до виникнення людського мозку або людського ока?..»

«Поширеною є думка, нібито в епоху космічних польотів ми вже так досконало знаємо природу, що нам уже немає потреби вірити в Бога. Ця думка цілком помилкова. Лише нове звернення до Бога може врятувати світ від катастрофи, яка насувається. Наука і релігія — це сестри, а не вороги».

Уолтер Бредлі, професор механічної інженерії, співавтор книги «Таємниця походження життя»:

«Для існування Розумного Творця є незаперечні й очевидні докази».

Х. Лінсон, видатний британський фізик:

«Про живі організми ми знаємо набагато більше того, що знав Дарвін. Наприклад, ми знаємо, як працюють нерви, і, на мою думку, кожен нерв — шедевр електричної інженерії. Мільярди їх є в нашому тілі... У цій ситуації мені на розум приходить слово «задум». Однак моїм колегам біологам це слово зовсім не подобається».

Юрій Алтухов, академік РАН, видатний генетик:

«За останні 10 років мої уявлення про світ і людину зазнали докорінної зміни й привели до твердого переконання в тому, що наш

світ — результат вищого творчого задуму. Складність, комплексність та саморегуляція у світі живого є такими, що неминуче доходиш висновку про наявність Плану, а отже, місця для випадковості не залишається».

«Кожен вид суворо зберігає свою унікальність. ...Найбільш життєво важливі властивості виду визначаються мономорфною частиною генома: випадкові зміни в цих генах летальні. Отже, навколишній світ не може бути результатом природного добору. ...Віра й об'єктивне наукове знання не суперечать одне одному».

Володимир Фортв, віце-президент РАН:

«Світ є єдиним і пізнаваним людським інтелектом тому й тільки тому, що існує Єдиний Бог, який Єдиним Задумом створив світ і людину, й саме тому існує єдиний об'єкт дослідження»...

«Факти, накопичені останнім часом різними науковими дисциплінами, ставлять під сумнів здавалося б непорушні теорії минулого, як-от дарвінізм, теорія самозародження життя на Землі, загальноприйняте нарахування геологічних епох... Останні дані палеонтології й антропології виявляють разюче багато спільного з основними положеннями Біблії».

Фрагменти з Післямови до кн. автора
«Элементарная астрономия»
(М., Наука, 1991, 462 с., наклад 69600 прим.)

...**Мировоззренческий аспект.** Как уже отмечалось (...), от астрономии более, чем от любой другой науки, уже с самых древних времен люди стремились получить ответ на вопрос: какое место в мире занимает Земля? Тем самым они надеялись разрешить гораздо более важный для них вопрос: в чем смысл жизни людей на Земле? ... Ответы на упомянутые выше вопросы давала людям религия.

Сейчас, когда в стране открываются и строятся сотни храмов, а дети посещают воскресные школы, где священники преподают им азы религиозного восприятия мира, было бы непонятным и даже непростительным актом уклонение от вопроса: что может и чего не может дать астрономия тем, кто делает попытку осмыслить свое место и предназначение на Земле. Не будем уклоняться от этого. Однако сразу следует подчеркнуть: все сказанное кем бы то ни было — субъективно. Ситуация здесь во все времена такова, что каждый, кто выслушает ту и другую сторону, вынужден делать выбор сам. Прислушиваясь, в конце концов, к своему «внутреннему» голосу...

О науке вообще. Как принято говорить, наука — это упорядоченная система понятий о явлениях и законах окружающей нас действительности. Речь идет не о простом перечислении фактов («Солнце восходит» или «брошенный вверх камень падает на Землю»), но об их объяснении («камень падает потому, что его притягивает Земля»), об осмыслении этих фактов («Солнце восходит потому, что Земля вращается вокруг своей оси») и на этом основании — о предвидении новых явлений и событий (например, «если, находясь на очень высокой горе, бросить камень горизонтально со скоростью 8 км/с, то он уже на Землю не упадет, а превратится в ее искусственный спутник»).

Система научных знаний складывается постепенно многими поколениями ученых, которые прежде всего проводят наблюдения и систематизацию явлений и на этой основе, путем логических размышлений,

делают определенные обобщения. Для объяснения причины того или другого явления высказывается какое-то предположение — *гипотеза*. И если она «оправдает себя», если она даст возможность предвидеть новые явления, она становится *теорией* — важной составной частью науки.

Из всего уже сказанного следует, что в каждую историческую эпоху существует своеобразный «горизонт», отделяющий то, «что мы с достоверностью знаем», от того, «чего мы не знаем». Так, во времена Коперника не было известно расстояние до Солнца, но люди уже убедились в том, что Земля — шар. В начале XX в. предполагали, будто Солнце находится в центре Галактики. И никто тогда не догадывался (или не имел этому доказательств), что за пределами нашей звездной системы имеется несчетное число таких же галактик. Сегодня же астрономы проникают в окружающую Вселенную до объектов, находящихся на таких расстояниях, что свет от них приходит к нам за 10 млрд лет. Мы говорим: там сейчас проходит упомянутый горизонт науки. О том же, «что далее», мы можем только догадываться...

На основании всей совокупности данных науки создается так называемая **научная картина мира** — система представлений о наиболее общих законах строения и развития Вселенной и ее отдельных частей. Она в той или иной мере становится **элементом мировоззрения** каждого человека.

И здесь-то возникают трудности. Так, астрономы изучают окружающий нас звездный и галактический мир всего около 2500 лет и углубились в него на расстояния в «каких-нибудь» 10 млрд. световых лет. А стремятся они (или даже обязаны) нарисовать нам картину строения и развития всей Вселенной на протяжении (как им сейчас представляется) 15 млрд лет. Или возьмем биологов. Они исследуют мир живых организмов с помощью микроскопов всего 300 лет, а делают попытки рассказать нам, как развивалась жизнь на Земле на протяжении двух или даже четырех миллиардов лет... И те, и другие прилагают поистине героические усилия. Но нетрудно догадаться, что при этом они могут допустить серьезные ошибки. Тем самым они будут виновниками того, что «научная картина мира», построенная на этих ошибках, будет изуродована!

В целом же мы вынуждены констатировать, что такие важные вопросы, как «откуда взялся мир?» или «как возникла жизнь на Земле?»,

как бы ускользают от исследователя за «горизонт», в ту своеобразную область, о которой можно делать лишь предположения... Это вопросы совершенно иного порядка, чем, скажем, «сколько будет дважды два?». Ученый может изучать строение Земли (или Солнца, всей Вселенной) сегодня, но ни ему и никому другому не было суждено присутствовать при ее (их) «рождении». То же скажет и биолог, делая догадки о том, как на Земле зародилась жизнь... Именно за этим «горизонтом пространства» или «горизонтом времени» даже выдающийся ученый (примеры будут приведены ниже) находит Бога-Творца, не вступая при этом в противоречие со всеми результатами как своих исследований, так и данными науки в целом.

Издавна наука была доступной немногим, тогда как вера — всем. Частично и поэтому создалось представление, согласно которому наука основана на разуме, вера же — на чувствах, что наука является потребностью разума, тогда как вера — потребность сердца. Наука, дескать, никогда не сможет отвергнуть религию, поскольку у них нет «общей точки»...

Особенно теперь можно встретить много людей, искренне убежденных в том, что религия — это «первобытное», наивное объяснение мира, которое уже отброшено современной наукой. Поэтому, дескать, религия должна освободить место для науки. В подсознании многих людей уже закрепилось эдакое надменное, презрительное отношение к религии и верующим. Конечно, иногда причиной этого могла стать встреча с самой что ни на есть примитивной личностью, полностью деградировавшей, однако прикрывающейся религиозными лозунгами. И не каждый «трезво мыслящий» пожелает поставить себя в один ряд с ней...

Тем не менее упомянутые выше «проклятые вопросы» о мире и нашем месте в нем не могут не тревожить каждого из нас, и когда мы над ними задумываемся, то обнаруживаем, что имеется не только «общая точка», но целое «поле» сосуществования религии и науки. И именно там, где решаются эти самые главные вопросы бытия...

О верующих ученых. Из всего сказанного выше уместно сделать такой вывод: если бы религия и в самом деле была несовместима с наукой, то на протяжении развития науки все ученые должны были бы стать атеистами. Но этого как раз и нет.

...Мы пережили страшные времена — такие, когда, в частности, можно было ту или другую науку объявить «служанкой империализ-

ма» или еще похлеще, борясь при этом за «самую передовую». Вот образец пропаганды «истинно научных знаний» в астрономии:

«Религиозные бредни разбиты наукой. Но... современные мракобесы в мантиях ученых и церковников — верные слуги Уолл Стрита и Сити — недалеко ушли от врагов науки эпохи средневековья. Они «опровергают» самые достоверные и точные выводы астрономов..., задурманивают головы миллионов людей лживыми побасенками из «Священного писания»... В современной буржуазной философии, стоящей на страже интересов капиталистической реакции, имеют широкое хождение теории о конечности мира во времени и пространстве и другие столь же нелепые утверждения. Часто в лице выдающихся представителей современной буржуазной науки мы имеем неопровержимое доказательство их органической связи с капиталистическим миром. Характерным примером этого может быть статья известного физика Эйнштейна «Во что я верю», напечатанная в немецкой газете «Берлинер тагеблат» в декабре 1930 г.

Содержание этой статьи сводится к тому абсурдному заключению, что наука не может противоречить религии. Эйнштейн договаривается до такой нелепости, что наука требует существования религии и только вместе с нею должна дать ответ на все вопросы строения Вселенной. Убогие и жалкие бредни!

Недалеко от Эйнштейна ушел и другой известный немецкий физик — Макс Планк. В своей статье «Наука и вера» он говорит: «Вера и наука прекрасно могут жить вместе, и невозможна никакая наука без веры. Нам нужна вера, мы ее ищем, нам нужно нечто спокойное, что поддерживало бы нас в этом разнообразном хаосе повседневной жизни, нечто такое, на что мы могли бы опереться».

Вот типичный бред поповствующего физика, запутавшегося в противоречиях, не понимающего основ науки, не знающего или не желающего знать того, что вера исключает науку...».

Это цитата из книги академика АН УССР **Н. П. Барабашова** (1894-1971) «Борьба с идеализмом в области космогонических и космологических гипотез» (Харьков, 1952, с. 20). Не торопись осуждать, читатель! Ведь мы не знаем, не вставила ли эти хлесткие фразы в книгу чья-то другая рука. А кроме того, этим автором, родись мы несколькими десятилетиями раньше, мог быть едва ли не каждый из нас. Такими страшными были те времена!..

Важные аргументы. Каждодневный опыт убеждает нас в том, что без причины нигде и ничто не происходит и не появляется. Философ Платон сформулировал сказанное так: «Все, что возникло, требует определенной причины»!

Перед нами — мир, Вселенная во всей ее красоте, мы сами как часть этого мира. И, следуя логике Платона, необходимо искать причину появления всей Вселенной, которая, несомненно, должна быть вне ее. В этом и заключается сущность **космологического аргумента**.

Долгое время материалистическая философия исходила из тезиса, что материя несотворима и неуничтожима, а мир бесконечен в пространстве и вечно во времени. Все противоположные высказывания провозглашались (см. выше) антинаучными бреднями. Но сегодня мы уже знаем (...), что наша Вселенная «родилась» около 15 млрд лет назад. Родилась она «из ничего», и это ее рождение — появление вещества, движущегося в пространстве и образующего атомы, звезды и галактики, — не противоречит законам сохранения массы и энергии (...).

А вот второе рассуждение. Если мы нашли на горной тропинке часы, то никто не станет утверждать, будто они «сложились» здесь сами собой. Ведь каждому ясно: любая сложная система (будь то часы, автомобиль или компьютер) имеет своего конструктора, который 1) является более сложным, чем его создание, 2) имеет разум и поэтому действует по заранее составленному плану и 3) находится вне своего создания.

Каждый такой механизм — часы, автомобиль, компьютер — состоит из множества отдельных частей, которые соответственным образом подобраны и подогнаны. Сам же механизм как целое создан с определенной целью. В этом сущность второго, **телеологического аргумента** (от греч. «телеос» — цель): во всем окружающем нас мире обнаруживается тонкая «подгонка» параметров (...), и это не могло произойти иначе, чем по замыслу его разумного Создателя. Особенно бросается в глаза поразительная сложность и исключительная целесообразность в мире живого. Прочитируем здесь «Оптику» Ньютона: «Был ли построен глаз без понимания оптики, а ухо без знания акустики? Каким образом движения тел следуют воле и откуда инстинкт у животных?... И если Он сделал так, то не должно философии искать другое происхождение мира или полагать, что мир мог возникнуть из хаоса, только по законам природы...».

А в самом деле, задумываемся ли мы всерьез над тем, как мы устроены? Как устроен глаз? Как работает сердце или печень? Помним ли о том, что в нашем организме насчитывается 10^{16} клеток, примерно ста различных видов, что в каждой клетке имеется около 100 000 молекул ферментов (белков), которые обслуживают примерно 2000 различных реакций, что хотя мы находимся постоянно в движении, каждая из клеток работает как идеальная и вполне автономная система, что (и это поражает воображение!) информация о каждом из нас еще до рождения уже записана в молекуле ДНК с помощью всего четырех «букв» — четырех нуклеотидов и что в клетке имеются механизмы транскрипции (списывания) этой информации и ее трансляции (перевода) с языка нуклеиновых кислот на язык составляющих белок аминокислот. Удивляет ли нас эта сложность? Устрашает ли?...

Конечно, здесь возникает такой «убийственный» вопрос: если мир сотворен Богом, то кто создал Его — Творца? Увы, на этот вопрос ответа нет и не будет. И это полностью соответствует теореме австрийского ученого **Курта Геделя** (1906—1978), которую можно сформулировать так: «Ни одна система не может быть полностью познана изнутри — вне ее связи с другими системами высшего порядка». Иначе: чтобы дать исчерпывающее объяснение причинам возникновения и существования мира, следует выйти за его пределы. А это нам «не дано» (по крайней мере до нашей смерти...).

О «ставке Паскаля». В душах многих из нас время от времени возникают сомнения. Как их разрешать? По-видимому, лучше всего вспомнить рассуждения французского ученого-философа **Блеза Паскаля**. Вот они: «...между нами и Богом — бесконечность хаоса. Где-то на краю этой бесконечности идет игра — что выпадет, орел или решка... Не играть нельзя, хотите вы того или не хотите, вас уже втянули в эту историю. Если вы поставите на орла, то есть на Бога, то, выиграв, вы обретете все, проиграв, не потеряете ничего...».

В самом деле, признав, что Бог существует, человек платит относительно небольшую цену (устраняет из своего сердца ненависть к людям, отказывается от некоторых излишеств в жизни), но... уже и здесь получает физическое и психическое здоровье.

Кстати, уже давно отмечено, что религия является психологической опорой жизни; она способна устранять из души человека разрушающие негативные эмоции, превращать их в положительные, творческие (**Аристотель**

назвал это катарсисом—очищением). По признанию многих зарубежных психиатров, религия— важнейшее средство врачевания психически больных людей, как и чудодейственное средство для профилактики многих болезней. Не случайно древнегреческий философ **Еврипид** (V в. до н. э.) сказал: «Ты имеешь духовную музыку, так почему же ты болеешь...».

Жизнь, конечно, сложнее всяких схем. И даже запугивая людей вечными муками в аду, идеальное общество построить не удалось. Но чем было бы человечество без евангельских слов о любви к ближнему, даже к своему врагу?

Да, в этой жизни многое может нам не нравиться. Но исправлять его следует, начав с себя. И об этом также следует думать в те минуты, когда мы вглядываемся в бездонные глубины звездного неба...

ЗМІСТ

Співвідношення знання і віри.....	3
Додаток 1. Думки учених про Творця і Його творіння.....	19
Додаток 2. Фрагменти з Післямови до кн. автора «Елементарная астрономия».....	41

Науково-популярне видання
Климишин Іван Антонович

Знання і віра: **вчені декларують свою віру в Творця –** **чому і навіщо?**

Літературний редактор
о. Ігор Пелехатий

Комп'ютерна верстка і дизайн обкладинки
Марія Войчишин

© Видавництво „Нова Зоря“,
м. Івано-Франківськ, пл. А. Міцкевича, 5,
тел./факс (0342) 55-24-45; тел. (0342) 52-73-48,
e-mail: nz@com.if.ua <http://nz.com.if.ua>
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи серія ДК № 402 від 04.04.2001 р.

Підписано до друку. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Ukrainian TimesET. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 2,98. Зам. № 13.

Віддруковано у друкарні видавництва „Нова Зоря“.
м. Івано-Франківськ, пл. А. Міцкевича, 5, тел. (03422) 2-54-49

І. А. Климишин

ЗНАННЯ І ВІРА:

**ВЧЕНІ ДЕКЛАРУЮТЬ СВОЮ ВІРУ
В ТВОРЦЯ – ЧОМУ І НАВІЩО?**

На сцені світової історії виступили тисячі різних племен і народів, різноманітних, відчужених, відокремлених один від одного своїми традиціями, уподобаннями і долею, не в останню чергу — своїми уявленнями про Творця і про те, як Його вшановувати. Напевне, кожен із цих народів і кожне плем'я були покликані зіграти на отій «сцені» свою, визначену лише їм роль. Зробити якийсь внесок у скарбницю вселюдської культури, збагатити її чимось своїм, неповторним, на що лише вони отримали певний талант і своєрідне покликання. Тож, очевидно, кожне сприяння розвитку будь-якого народу (нації як об'єднаної спільною традицією, мовою і культурою групи людей) — це співділання з Творцем у реалізації Його задуму. І, навпаки, — намагання обмежити духовний (і фізичний) розвиток народу (нації) є важким гріхом супроти нашого Творця!

Пам'ятаймо завжди і повсюдно: ніхто не має права ставити межі Милосердю Творця, а ще — Його Могутності. Адже сказано в Ісаїї (55: 8-9): «Бо Мої думки — не ваші думки, і дороги ваші — не Мої дороги...».

Тож у вчених завжди були (і є сьогодні) знайдені з досліджень природи вагомі аргументи для підкріплення віри в Творця. Як також був і є обов'язок про цю віру заявляти вголос — заради примноження добра у світі!